

O'QUVCHILAR ORASIDAGI KONFLIKTNI HAL QILISHDA MAKTAB PSIXOLOGINING ROLI

Ro'ziboyeva Azizaxon Abduqahhorovna

azizaroziboyeva27@gmail.com

Andijon viloyati Qo'rg'on tepa tuman

27-umumiy o'rta ta'lim maktab psixologi

Annotatsiya Konfliktlar inson hayotining ajralmas qismi hisoblanadi, chunki har bir inson o'z hayoti davomida konfliktlar bilan to'qnash keladi. Konfliktlar tabiiy hodisa bo'lib, konflikt bilan to'g'ri munosabat o'rnatish inson tarbiyasi, uning shakllanishining zaruriy talablaridan biridir

Kalit so'zlar Konfliktlar, jamiyat, muammo, o'quvchi, nizo, vaziyat

“Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz”¹

Inson o'z hayotida bolalik davridanoq boshqa insonlar bilan turli ijtimoiy munosabatlarga kirishadi. Inson hayoti boshqalar bilan bo'ladigan turli munosabatlarning uzluksizligidan iborat bo'lgan jarayondir.

Ana shu munosabatlar esa har doim ham bir tekis, silliq va tinch davom etavermaydi. Hayotning bir tekis davom etishini turli nizo va ziddiyatlar buzib turadi. Biz ularni konfliktlar deb ataymiz. Konflikt har bir inson hayotiga aloqador bo'lgan o'ziga xos jarayon bo'lib, hech bir inson o'zini komil ishonch bilan konflikt vaziyatlardan muhofaza qilinganman deb ayta olmaydi.

Hayot konfliktlarga to'la. Insonning jamiyatdagi yashash tarzini turli ziddiyatlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Turli nizo va ziddiyatlar bilan umr davomida, har qanday yoshda, har qanday joyda, har qanday vaziyatda to'qnash kelish mumkin. Konfliktlar uyda, maktabda, ko'chada, o'quvchilar orasida, ota-onalar va farzandlar, xodim va uning rahbariyati orasida, jamoa a'zolari o'rtasida sodir bo'lishi mumkin. Konfliktlar, odatda, ko'p vaqt odamlar birga bo'ladigan hollarda, ya'ni ular uzoq muddat bir-birlari bilan va ruhiy muloqotda bo'ladigan hollarda, ular ma'lum muddat o'zaro birga bo'lishga majbur bo'lgan paytlarida ko'proq sodir bo'ladi.

¹ Sh.M.Mirziyoyev.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

Inson o‘z hayotida bolalik davridanoq boshqa insonlar bilan turli ijtimoiy munosabatlarga kirishadi. Inson hayoti boshqalar bilan bo‘ladigan turli munosabatlarning uzluksizligidan iborat bo‘lgan jarayondir.

Ana shu munosabatlar esa har doim ham bir tekis, silliq va tinch davom etavermaydi. Hayotning bir tekis davom etishini turli nizo va ziddiyatlar buzib turadi. Biz ularni konfliktlar deb ataymiz.

Konflikt har bir inson hayotiga aloqador bo‘lgan o‘ziga xos jarayon bo‘lib, hech bir inson o‘zini komil ishonch bilan konflikt vaziyatlardan muhofaza qilinganman deb ayta olmaydi.

So‘nggi vaqtlarda zamonaviy jamiyatlardagi insonga bo‘lgan turli ilmiy-texnik, ma‘naviy, iqtisodiy ta’sirlarning haddan ziyod ortib borishi, zamonaviy jamiyatlarda yashash tarzining murakkablik tomon ortib borayotganligi odamlar to‘qnash kelishi mumkin bo‘lgan turli konflikt vaziyatlarni ham oshiradi.

Bolalik davrida o‘yinchoqlarni talashish, birovlariga hasad qilish, yoki o‘g‘il bolalarning janjal qilib urishganini ko‘p kuzatgansiz.

Mana shunday konfliktlar keyinchalik oilada, eru-xotin, qaynona-kelin, aka-opalar, yaqinlar, do‘stlar, ijtimoiy guruhlar, turli kompaniyalar o‘rtasida, shuningdek mehnat faoliyatida ham vujudga kelishi mumkin.

Har birimiz bolalik davrlarimizdan konflikt vaziyatlarga tushamiz va bu holatlardan chiqib ketish yo‘l va usullarini qidiramiz. Shu nuqtai nazardan qaraganda, konflikt ijtimoiy xodisa hisoblanadi. Chunki u ko‘pchilik insonlarning kundalik turmush tarziga oid voqea va hodisalarni qamrab oladi hamda konflikt rivojidan har bir inson, yaqin qarindoshlar, mehnat jamoasi o‘rtasidagi tinch va totuvlikka asoslangan osuda hayot tarzi zarar ko‘rishi mumkin.

Ulg‘ayganimiz sari konflikt voqea, hodisalar o‘z kuchi va ta’sirini ham kuchaytirib boradi. Ammo biz konflikt nimaligini bilamizmi? Har doim ham konflikt vaziyatga tushib qolganda o‘zimizni to‘g‘ri tutamizmi? Konflikt bizning hayotimiz uchun tahdid ko‘rsatadimi? Konfliktning o‘z ichki tabiati qanday? Konfliktidan qanday qutilish va yoki undan qanday chiqib ketish kerak? Ziddiyat qanday qonuniyatlar asosida rivojlanadi? Nizoni rivojlantiruvchi omillarni oldindan bartaraf etsa bo‘ladimi? Inson ziddiyatlarsiz yashashga o‘rganishi mumkinmi?!

Mana shunday savollar ko‘pchilikni o‘ylantirishi tabiiy. Har bir inson konfliktlar bilan to‘qnash kelishi aniq bo‘lganligi sababli konfliktlar haqida keng bilimlarni tarbiyalash va shakllantirish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Konfliktli vaziyatlarni tahlil etishda va ularni tartibga solish bo‘yicha amaliy choralarni belgilashda ruhshunoslar uchun eng muhim narsa bu konfliktlilik darajasini ortishiga olib keluvchi shaxslar va guruhlar xulq-atvorining tipologik ruhiy xususiyatlarini aniqlash hisoblanadi.

Xulq-atvor modelidan kelib chiqib umumlashgan ko‘rinishda konflikt ishtirokchilarining quyidagi uch asosiy ruhiy tipi farqlanadi :

1. Destruktiv(buzg‘unchi) tip. Subyektning bu ruhiy tipi konfliktni yuzaga keltirishga va uni to raqibini jismonan yo‘q qilib yuborishgacha yoki to‘la mag‘lub qilishgacha kuchaytirishga intiladi. Turmushda - bu xudbin, janjal va mojarolar tashabbuskori, muassasada - tuhmatchi, ig‘vogar omma orasida - tartibsizliklar va buzg‘unchi harakatlar boshlovchisidir.

Agar shunday toifa shaxslar bo‘lmaganida ko‘pgina konfliktli vaziyatlar tinch yo‘l bilan hal etilishi mumkin bo‘lar edi. Bu holat so‘nggi vaqtda dunyoning turli hududlarida bo‘lib o‘tayotgan millatlararo konfliktlar misolida yaqqol ko‘rinadi. Xalqaro maydonda harakat qilayotgan bunday subyektlar ham ma‘lum (S.Xuseyn, Ben Laden va va b.)

Konfliktli xulq-atvor o‘z-o‘zini nazorat qilmaslik oqibatida kelib chiqadi. Konfliktlarga moyil kishilar qoidaga ko‘ra, yengil ta‘sirchan, qahrli, qo‘pol, o‘tkir hissiyotlarga va tavakkal qilishga moyil bo‘ladilar, uzoqni ko‘ra bilmaydilar.

2. Konstruktiv (ijobiy) tip. Bu tipdagi shaxslar konfliktidan qochishga, har ikkala tomon uchun maqbul qarorni topishga intiladilar. Konstruktiv yondashgan odam vositachi yordamidan foydalanadi va tanglikni yumshatishga yo‘naltirilgan harakatlarni amalga oshiradi. Konstruktiv tip subyektlar muzokaralarni ishtiyoq bilan olib boradilar, kelishmovchilik predmetini va uni tartibga solish yo‘llarini oydinlashtirishga intiladilar.

3. Konform tip. Konfliktidagi bunday tip shaxs ko‘proq yon berishni, kurashni davom ettirishdan ko‘ra itoatkorlikni afzal ko‘radi. Ko‘p hollarda xulq-atvorning konform modeli boshqalarning tajovuzkor harakatlariga obyektiv yordam qilishi mumkin , masalan, subyektlar o‘rtasidagi ziddiyatlar arzimagan sabablarga ko‘ra vujudga kelgan bo‘lsa. Bu holda xulq-atvorning kompromiss yo‘li - bu konfliktni to‘xtatishning eng yaxshi usulidir.

Hech bir inson xatosiz yashamaydi. Ammo xato tuzatilmaguncha xato hisoblanadi. Xato tuzatilgandan keyin xato bo‘lmaydi. Shu bois, sizning zavjingiz xato qilib qo‘ysa, unga mehr va adolat bilan tushuntirish, muammoning tub mohiyatini o‘zingiz anglab yetmaguningizgacha bosim va ta‘yiq o‘tkazmaslik yo‘lidan boring, sizdan o‘z xatoliklari borasida mehrli munosabat ko‘rgan inson, hech zamonga sizga qarshi harakatga jur‘at etmaydi. Mehrning kuchi katta, shuni esdan chiqarmang! Faqat bir tomon aybdor bo‘lganda edi, janjal bu qadar uzoq cho‘zilmasdi. (F.Laroshfuko)

Konflikt vaziyat bo‘yicha belgilangan qaror va xulosalarning o‘z vaqtida joriy etilishini ta‘minlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2018-yil

2. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim to‘grisidagi qonun. 2020-yil
3. Sh.Mirziyoyev. “Diniy bag‘rikenglik-tinchlik va barqarorlik garovi” mavzusidagi ilmiy anjumanda soz‘lagan nutqi.
4. Ahmedova M.T.Pedagogikkonfliktologiya. –T.: Adabiyot uchqunlari, 2017.
5. Azizxo‘jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2006
6. Ibragim ov X., Yoldoshev U. va boshqalar. Pedagogik psixologiya.-T.: O‘zbekislon faylasuflari milliy jamiyati, 2009 y. - 400 b.
7. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. -T.: lqiisod-moliya, 2011.- 420 b.
8. 8. Shchekoldina S. D. Bag‘rikenglikni tarbiyalash. - M.: "Os-89", 2004 yil, .
9. Internet saytlari